

Conferència inaugural de “l’any 2018, arquitecte Pere Caselles i Tarrats”

“Pere Caselles i Tarrats, l’home i l’obra”

Saló Noble del Palau Bofarull de l’Excma. Diputació de Tarragona
Reus, 13 de març de 2018

Anton Pàmies Martorell, arquitecte i comissari de l’any arquitecte Caselles

pamies.anton@gmail.com antonpamies@coac.net

Benvolguts Sr. Josep Poblet, President de la Diputació de Tarragona, Sr. Carles Pellicer, Alcalde de Reus, Sr. Jordi Agràs, Delegat del Govern de la Generalitat a Tarragona, regidors de l’Ajuntament de Reus, Síndic de Greuges de Reus, familiars de l’arquitecte Caselles, companys, amics i reusencs tots,

Agraeixo la confiança que va dipositar en mi l’alcalde al nomenar-me comissari de “l’any 2018, arquitecte Pere Caselles” i poder avui impartir aquesta conferència divulgativa sobre la figura, l’home i l’obra de Pere Caselles i Tarrats.

Com sovint recordo, el 25 de novembre de 2000 i dins el magnífic Pavelló dels distingits de l’Institut Pere Mata de Reus, vaig pronunciar la primera conferència sobre en Pere Caselles amb motiu del primer SEMINARI SOBRE EL MODERNISME organitzat pel Institut Municipal d’Acció Cultural de l’Ajuntament de Reus, el Centre de Lectura de Reus i el Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili. Va ser el Dr. Pere Anguera, bon amic meu, qui m’havia demanat, just sota el nostre campanar, si volia analitzar la figura i l’obra d’en Pere Caselles i així ho vaig fer, val a dir que amb força èxit de públic. Tot seguit vaig revisar el text i es va publicar dins d’un número de les Edicions del Centre de Lectura que recollia les diferents ponències d’aquell Seminari Modernista.

Anys després, el març del 2011, i d’acord amb mossèn Gil, el seu rector, vaig donar una altra conferència dins el temple de Sant Joan juntament amb el meu company Rafel Bertran Ferrús, amb motiu de commemorar el centenari de la col·locació de la primera pedra. Tanmateix llavors em vaig centrar especialment en el projecte i la construcció inacabada d’aquesta església del carrer de Prat de la Riba.

Novament el passat 15 de març de 2016 i a l’octubre de 2017 vaig donar dues xerrades més al Centre de Lectura, dins d’altres cicles al voltant de l’arquitectura modernista. Tanmateix aquesta vegada voldria donar una pinzellada més profunda en la seva biografia i en el conjunt de les seves obres.

Pere Caselles i Tarrats (Reus 1864-1936)

Biografia:

Neix l’1 de novembre de 1864 a Reus. Era fill del matrimoni entre en Pere Caselles Farré,

fabricant, nat a Reus i Isabel Tarrats de Homdedeu, procedent d'una coneguda família dedicada al tèxtil. El seu germà Josep M. Caselles fou comerciant de vins i es casà amb la sra. Ma. Segimón i Artells.

Deuria estudiar el batxillerat al col·legi dels Pares Escolapis, l'Institut situat al convent de Sant Francesc, després conegut com Institut Gaudí i actualment com Institut Salvador Vilaseca. Va estudiar la carrera d'arquitecte a l'Escola d'Arquitectura, oberta el 1875 i pertanyent a la Universitat de Barcelona, on obtingué el títol l'any 1889 amb el projecte d'un hospital civil, el qual li valgué l'elogi unànim de l'Escola i el de l'Acadèmia de Bellas Artes de Madrid.

El 1890 ja realitza la restauració de l'església de sant Ramón, a la carretera del Morell i exerceix de suplent de l'arquitecte municipal a Reus. Aquest mateix any es casà a Misericòrdia amb la sra. Ma. del Carme Biarnès i Huguet i va obrir el primer despatx al carrer dels Seminaris núm. 20-2on. de Reus.

S'adjudicà la titularitat de la plaça d'arquitecte municipal de Teruel, si be als pocs mesos, ja el 31 de març de 1891 accedí a la de Reus, després de la mort del titular Sebastià Cabot i de la dimissió del seu successor en Francesc Borràs i Soler.

El 1991 trasllada el seu despatx al carrer Sant Pere Apòstol 6-2on., fins que ja el 1995 obre el seu despatx definitiu a la Plaça de la Constitució num. 1 (avui Plaça del Mercadal, cantonada amb el carrer del Vidre).

Si be va passar alguns primers estius a una caseta llogada d'Alforja, aviat va poder adquirir una finca gran amb una masia, situada a la partida del Brugaret, entre la carretera del Morell i la de Constantí, la qual aviat es conegué com el Mas d'en Caselles (abans Mas de Solei i ara Mas de Barceló). S'hi accedeix per la carretera del Morell, just abans del vial que porta al gran Polígon Industrial de Constantí.

Aquella finca era el seu autèntic refugi doncs s'estimava molt la terra i l'agricultura i era molt aficionat a les Ciències Naturals i a la Geologia. Diu la seva família que de seguida que trobava un forat s'hi acostava amb una tartana de les de l'època.

També, segons testimonis dels seus néts, els quals tenen la seva infantesa associada al mas de Caselles, en el seu interior hi havia diverses pintures d'en Tomàs Bergadà representant diversos masos dels voltants de Reus. El Sr. Caselles, lluny de fer despeses ostentoses en millorar la imatge del Mas, va optar per anar comprant finques veïnes per augmentar l'explotació agrícola. Fins i tot va construir un petit pont damunt el barranc de La Boella per a poder accedir més fàcilment a la finca que havia adquirit anys més tard.

Va tenir dues filles, la Isabel que es va casar amb en Pau Ornos Soler (doctor en farmàcia i més tard alcalde de Reus), i la Carme, que es va casar amb l'advocat Joan Bofarull i Molné, descendent dels propietaris del Mas Calvó i pares del jove Bernardo, el qual va morir assassinat al front de l'Ebre als 17 anys.

El matrimoni Pau Ornosa i Isabel Caselles va tenir cinc fills, néts per tant de l'arquitecte Pere Caselles i Tarrats: en Pau Ornosa Caselles casat amb la Sra. Dolors Gené, ja mort; en Pere Ornosa casat amb la Sra. Mª Teresa Ferré Casals, morts el 1989 i el 2014; l'Anton M. Ornosa, traspasat el 2015 i casat amb la Sra. Teresa Gispert, conegut per regentar molts anys la farmàcia de la plaça de Catalunya; en Joan Ornosa, comerciant, casat amb la Sra. Helena Capnopoulus i per últim la Isabel Ornosa casada amb el Sr. Enric Gispert. Només em consta que una rebesnéta d'en Pere, s'hagi decantat pels estudis d'arquitectura i ja ho ha pogut fer a l'escola que la URV va obrir a Reus.

Mentre estudiava a Barcelona, l'any 1888, ja va publicar articles d'opinió a "Lo Somatent". Posteriorment, l'any 1915 també va publicar un article sobre "El Temple Expiatori de la Sagrada Família" a la publicació de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya, amb motiu de l'homenatge a "tots els artistes i animadors de la grandesa de Barcelona". Al llarg de la seva vida va seguir escrivint articles a la Revista del Centre de Lectura i altres.

En Caselles era un home molt estudiós, metòdic i treballador; s'alçava a les sis del matí per a començar a treballar, ja que tots els matins els passava a l'Ajuntament fins la seva jubilació l'any 1930; les tardes les passava al seu despatx privat de la mateixa Plaça de la Constitució i als vespres donava classes de dibuix a l'Escola Municipal de Dibuix i Comerç creada el 1895, l'embrió del que anys després seria l'Escola del Treball. Des d'abans del 1922 i fins l'any 1930 en va ser el director, com mostren les actes que romanen als arxius de l'actual Institut Baix Camp; ja jubilat de l'Ajuntament, va seguir sent-ne professor fins el mateix any de la seva mort el 1936. També ens consta que donava classes al Centre de Lectura.

Era un home força religiós i conservador; pertanyia a la Confraria de la Reial Congregació de la Puríssima Sang. El 1929 publicà al núm.13 del "Semanario Católico" de Reus un treball sobre la història d'aquesta Congregació, amb tants anys d'història, i de quin temple n'havia fet l'alçament del plànol de la planta general. També tenia una especial vinculació amb el Santuari de la Verge de Misericòrdia del qual projectaria una nova façana quina construcció va quedar a mig fer. Quelcom semblant passaria amb l'església de Sant Joan, inaugurada sense poder ser acabada.

Va ser soci actiu de la societat recreativa "El Círcol" de la qual el seu pare n'havia estat president i també freqüentava els espectacles culturals i festius del teatre Fortuny, als quals la seva senyora i filles n'eren especialment assídues. Li agradava molt la música i en especial l'òpera, tenia forces partitures al seu estudi; a més tocava un piano de cua, dels pocs que llavors hi havia a Reus i va ser un dels primers socis de l'Associació de Concerts de Reus.

En tant que necessitat d'aigua pel reg de la seva finca i sent home expert en les obres públiques, no és d'estranyar la seva estreta vinculació amb el Sindicat del Pantà de Riudecanyes, dins del qual ja el 1908 ocupava una vocalia de la seva Junta d'Obres (es conserva una foto de la Junta d'aquesta data a l'arxiu del Pantà), essent-ne el seu President des de l'any 1933 fins la seva mort l'any 1936. De fet va ser un dels impulsors de la construcció de la presa del pantà.

Es va jubilar d'arquitecte municipal a finals del 1929, als 65 anys, passant la titularitat al també arquitecte reusenc Antoni Sardà Moltó, qui va guanyar les oposicions convocades, obligant-se així a tornar de Barcelona, on ja començava a destacar al poc d'acabar la carrera. Tanmateix en Caselles va continuar treballant dins l'àmbit privat fins pocs dies abans de la seva mort, doncs als arxius municipals es guarden una bona quantitat d'expedients ja signats per ell, sobretot d'habitatges unifamiliars (reformes, nova planta, ...) datats entre 1930 i fins i tot en ple mes de juliol de l'any 36, quan el varen matar. Molts d'ells corresponen a construccions modestes ubicades al carrer de Frederic Soler, als Xalets Quintana i al conegut com a Barri dels Poetes. També aleshores signaria la casa de l'industrial de la ceràmica Hipòlit Monseny, al carrer Ample cantonada carrer Colón, una obra clarament atribuïble a l'Antoni Sardà, per les seves traces racionalistes.

És gràcies a la tradició oral i familiar i a una anàlisi estilística feta amb més cura, el fet que bona part de les obres incloses dins la Ruta Modernista de Reus, s'atribueixin a Pere Caselles, atès que si consultem els arxius municipals veurem com la majoria d'elles van signades pel seu amic de l'escola d'arquitectura Pau Monguió i Segura, un tarragoní un any més jove que ell, que va ser arquitecte municipal de Tarragona, Teruel i Tortosa. Quelcom similar passa quan consultem algunes obres atribuïdes a Monguió en aquestes ciutats i trobem la signatura d'en Caselles. La incompatibilitat per signar projectes dins del terme municipal i la reduïda quantitat d'arquitectes que llavors hi havia, poden explicar, si no justificar, tal procediment que encara avui dia alguns tècnics practiquen. Dificilment, amb els mitjans de transport d'aleshores, es podrien dirigir obres, sovint força complexes, a tanta distància.

Pere Caselles va morir el dia 27 o 28 de juliol del 1936, assassinat al barranc de la Boella, molt a prop del seu estimat mas. Segons testimonis familiars, passava l'estiu allí, envoltat dels seus néts, quan uns homes el van anar a buscar amb una camioneta, excusant-se en el fet que calia anar a fer un reconeixement a un poble veí, comentant que aviat tornarien. Tot i que sembla ser que coneixia bé a algun d'ells, el comportament dels altres va fer que hi pugés recelós; a uns centenars de metres van aturar-se i li van disparar uns trets que es varen sentir clarament des del mas.

Només feia deu dies de l'alçament del general Franco i per tant de l'inici de la guerra civil; probablement el seu tarannà conservador i la rancúnia que li tenia algun veí de la finca que el podria haver denunciat, foren l'excusa perquè es convertís en un blanc idoni d'un dels piquets revolucionaris que, aprofitant el desconcert dels primers dies de guerra, van assassinar a diversos personatges de la burgesia local. El seu cos va ser enterrat en una capella familiar del Cementiri de Reus fins que el 1985 les restes seves i les de la seva muller van ser traslladades a la capella 27 Nord del mateix cementiri.

Sembla ser que el mateix dia de la mort ja havien saquejat el seu despatx, destruint mobles i cremant llibres i plànols dels seus arxius. Tanmateix alguns familiars encara conserven cert número de llibres de la seva biblioteca particular i alguns records personals com el tampó del seu ex-libris amb la seva fotografia, la placa de llautó de la porta del seu

despatx, el seu rellotge de butxaca i algunes fotos familiars.

Entre els llibres es conserven per exemple els quatre toms del diccionari de l'arquitectura de Viollet-Le-Duc (s.XI al XVI), editat en francès. També es conserven alguns toms dels estudis que sobre Santa Maria del Mar havia publicat l'arquitecte Bonaventura Bassegoda, a qui ell apreciava molt, així com també alguns exemplars de "La Construcción Moderna", publicació d'abast estatal on en el nº 4 de 1916, s'hi publicà com a mostra, un gran projecte inèdit d'en Caselles; es tracta del projecte complet per un nou mercat municipal que ocuparia l'actual carrer del Batan, datat el 31 d'octubre de 1911 i no construït; inclou tots els plànols, els càlculs de l'estructura portant, la memòria, els plec de condicions i el pressupost detallat.

Els seus gairebé 40 anys exercint com arquitecte municipal de Reus i la gran quantitat d'obres que ens ha deixat (algunes malauradament ja enderrocades), penso que mereixen l'agraïment dels reusencs en general i dels professionals en particular i que ens aturem avui una estona analitzant amb més detall bona part d'aquestes obres o projectes.

Reconeixements i distincions:

Entre les distincions rebudes cal assenyalar el fet que el 6 de juny de l'any 1904 el Rei Alfonso XIII li atorgà el guardó de Cavaller de l'Ordre de Isabel la Catòlica. Es tracta d'un títol honorífic que conserven els seus familiars i on hi diu..." Por cuanto queriendo dar una prueba de Mi Real aprecio a Vos Don Pedro Caselles y Tarrats, he tenido a bien nombraros por Mi Decreto de tres del actual, Caballero de la Real Orden de Isabel la Católica, libre de gastos con arreglo a la ley de presupuestos de mil ochocientos cincuenta y tres.

Por tanto os concedo los honores, distinciones y uso de las insignias que os corresponden a tenor de los Estatutos confiando por las cualidades que os distinguen, en que os esmerareis en contribuir al mayor lustre de la Orden. Y de este título refrendado por el Secretario de la Orden y firmado por el Gran Canciller se tomará razon en la Contaduria de la misma.

Dado en Salamanca a treinta de septiembre de mil novecientos cuatro. Yo el Rey
D. Alfonso XIII, por la Gracia de Dios y la Constitución.
Rey de España.

Em consta que també se li va concedir la Creu de Plata al Mèrit Civil, la qual va obsequiar a la Reial Congregació de la Puríssima Sang, podent-la veure a la processó del Divendres Sant en el propi Sant Crist.

Molts anys després de la seva mort, l'any 1979, el consistori reusenc acordà dedicar-li un carrer a la seva memòria: concretament es tracta del carrer paral·lel al carrer Baix del Carme, que arrenca de la plaça d'Hèrcules, conegut fins llavors com a carrer Nou de Misericòrdia.

En anteriors conferències acabava dient: "Potser ja fora hora que la ciutat el reconegués amb nous actes com aquell doncs les seves obres son les que més es mostren i s'inclouen en els

itineraris turístics modernistes". Per sort així ha estat i aquest any 2018, coincidint amb l'any del Patrimoni Cultural Europeu, l'Ajuntament li ha volgut retre aquest homenatge, penso que prou merescut.

Els seus principis professionals:

El 1892 en Pere Caselles ja va projectar dues carrosses representatives dels segles XVII i XVIII per a les festes de la Verge de Misericòrdia, amb un elevat nivell artístic. Aquest mateix any també projectà l'edifici pel Sr. Clariana al carrer de santa Anna núm. 24 amb una façana molt senyorial. El 1896 projecta una capella d'estil gòtic per una casa particular i el 1898, construeix pel exèrcit de cavalleria, el conegut com a "Picadero" a la plaça dels quarters de Reus, ja enrunat fa anys. El 1901 i dins del Palau Bofarull del carrer Llovera, reforma la seva escala principal donant-li probablement l'aspecte senyorial que encara conserva avui.

D'aquesta època cal destacar la seva col·laboració en la direcció d'obres dels primers pavellons de l'Institut Pere Mata que projectà en Lluís Domènech i Montaner i que sense dubte influïen en algunes de les seves obres immediates, com clarament s'observa en l'escola Prat de la Riba. Em consta que Caselles l'apreciava molt al haver-lo tingut de professor a l'Escola d'Arquitectura i com, al ser consultat per en Pau Font de Rubinat i altres promotors d'aquest Institut, va mostrar el seu total recolzament per a fer-li tan important encàrrec.

Selecció d'obres de promoció pública més significatives:

L'escorxador municipal:

Justament al acabar la carrera, entre els anys 1890 i 1892 es fa càrrec de la direcció d'obres de l'escorxador municipal, projectat el 1889 pel arquitecte reusenc Francesc Borràs i Soler. A l'arxiu històric municipal es conserva tot l'expedient amb els plànols, pressupost i plecs del projecte de reformes d'en Caselles. Destacava el disseny del petit edifici aïllat per a la bàscula municipal que hi havia a l'entrada, avui ja enderrocat i construït probablement pel Caselles entre el 1908 i 1909.

Escoles Prat de la Riba:

Responen a un acurat projecte de 1910 i es localitzen al carrer Prat de la Riba 36, cantonada amb el passeig Sunyer, essent el primer edifici escolar construït per la municipalitat amb l'ajut estatal. Es tracta d'una planta en forma d'hac, restant reculada respecte els dos carrers i deixant un pati de jocs arbrat al costat sud. Es varen inaugurar el dia 10 de juny de 1917, essent contractista general en Pau Bartolí. El seu cost va ser d'unes 120.000 pessetes, rebent una subvenció estatal de 25.000 pessetes, la qual cosa justifica que puguem descobrir alguna simbologia espanyola llaurada a les pedres, juntament a la més catalanista i local.

Realment, com en el cas de l'Estació Enològica, es tracta d'un dels millors exemples del modernisme local pel que fa a edificis públics. Va ser construït en ple període de la

Mancomunitat de Catalunya; l'accés general a les escoles es produeix des del carrer de Prat de la Riba i està doblat, igual que bona part de les dependències interiors i de les sortides al pati; això responia al costum de l'època de separar els nens de les nenes.

Cada ala del conjunt gaudeix de grans finestrals que permeten una bona il·luminació i una ventilació creuada; en canvi, tots els testers són cecs. Aprofitant aquesta circumstància es disposen uns falsos finestrals com a suport d'uns mosaics de rajola de València de 15x15 cm. de pasta blanca i amb dibuixos esmaltats en blau quin autor va ser en Francesc Labarta, un reconegut artista barceloní que col·laborava habitualment amb en Lluís Domènech i Montaner, i que precisament Caselles devia conèixer quan treballaven junts a l'Institut Pere Mata; a l'ala més llarga les rajoles s'utilitzen per a pintar-hi uns motius religiosos del nou testament sobre la infància i vida de Jesús, en relació als nens i l'educació. A la façana de ponent un mosaic està destinat a l'Anunciació de Maria amb el següent text "...El Espíritu Santo vendrà sobre tí..." i l'altre al pessebre "...Hallaréis el Niño envuelto en pañales..."; a la façana de llevant, de cara al mercat central, un mosaic representa Jesús assegut dins el temple conversant amb quatre savis, amb el text "...entre los doctores oyéndoles, preguntándoles..." i l'altre amb Jesús envoltat de mares amb els seus fills i el text "...abrazándoles les bendecia...". Al centre de cada façana testera destaca un cercle emmarcat i amb un escut amb la rosa de Reus i unes fulles disposades radialment; aquest motiu apareix en diferents llocs i esculpit en pedra sorrenca.

Pel que fa a l'estructura, cal comentar la de les cobertes, a base d'arcs de fàbrica de totxo que suporten les bigues, atirantats per perfils horitzontals de ferro que a la vegada suporten unes voltes de maó molt rebaixades que fan de fals sostre de les aules i serveis. Les teulades tenen dues vessants molt pronunciades i s'aprofita per intercalar unes teules verdes de ceràmica vidrada entre les de ceràmica natural. Fan dibuixos geomètrics de manera semblant a les de l'Institut Pere Mata, en quina direcció d'obres cal recordar, havia col·laborat.

Cal remarcar la composició de totes les façanes amb unes obertures de mides semblants i disposades de manera simètrica. Damunt un sòcol de pedra carejada es recolzen els murs de fàbrica d'obra vista. Les obertures són disposades amb uns escopidors de totxo aplantillat i en sardinell, com les llindes. També cal fer esment dels motius escultòrics fets en pedra sorrenca: escuts, claus d'arc, etc... La tanca, tot i haver-se reformat en bona part, manté en el tram de l'entrada principal el disseny original molt propi d'en Caselles.

Escoles Rubió i Ors:

El projecte està datat l'any 1911 i està situat al carrer Rafael de Casanova 6, cantonada amb el carrer de l'Aiguanova. Es tracta d'un edifici d'una sola planta de forma rectangular i aïllada respecte les mitgeres i les alineacions dels dos carrers; això l'obligà a projectar una interessant tanca perimetral on va aplicar el mateix disseny utilitzat en els masos construïts uns anys abans. Com totes les seves escoles, destaca la simetria i la separació estricta entre nens i nenes. A l'arxiu hi ha una proposta de postguerra signada pel arquitecte municipal Sr. Sardà per afegir-hi una planta també d'ús docent, amb dues escales als extrems; per sort no es va dur a terme. Després de perdre l'ús escolar quan es va inaugurar el col·legi nou l'any 1992, l'Ajuntament va recuperar l'edifici primer com arxiu municipal i finalment com a magatzems generals.

Escoles Primo de Rivera (ara Pompeu Fabra):

En ple període de la Dictadura i quan en Jaume Plana i Gaya n'era l'alcalde, en Pere Caselles rep l'encàrrec de projectar un nou grup escolar al Carrer general Sanjurjo, el qual ara coneixem com carrer Sardà i abans com carrer dels Jutjats.

L'encàrrec del Sr. Ricardo Wyneken (President de la Comissió de Cultura municipal, cap de La Unión Patriótica i director del diari La Unión), parent d'en Caselles, era el d'atendre el greu dèficit escolar construint unes Escoles Nacionals amb 4 aules per a nens i 4 per a nenes, proposant el nom de Primo de Rivera "a fin de enaltecer y perpetuar el nombre del salvador de nuestra patria". El cost final va ser d'unes 125.000 pessetes de 1928.

El projecte està datat el dia 27 de gener de 1926 i l'obra es va adjudicar al constructor Pere Munné i Llop essent inaugurada el 14 d'abril de 1928 amb gran solemnitat. El seu cost va ser d'unes 121.000 pessetes.

El diari local La Unión, publicà un opuscle especial per celebrar la inauguració del grup escolar, com homenatge directe al cap de govern espanyol Miguel Primo de Rivera y de Orbaneja; a més d'aturar-se en fer un resum de la història de la ciutat i dels seus fills il·lustres, dedica un bon nombre de pàgines en donar a conèixer el projecte d'en Caselles i un bon reportatge fotogràfic de la seva inauguració, tenint oportunitat de veure l'aspecte que llavors tenia l'arquitecte i també el d'altres autoritats locals prou conegudes.

El projecte ja no te cap influència modernista i més be respon a un estil clàssic i auster amb un llenguatge renaixentista, més proper al que es va conèixer com noucentisme. Caselles va disposar les aules per a nens a la planta baixa i les de les nenes a la planta superior. Va tenir en compte la majoria de normatives de tipus higienistes pròpies de l'època (superfície mitjana per alumne i aula, assolellament, àrees de jocs, etc...).

A finals dels anys setanta va estar a punt de ser enderrocat amb l'excusa de l'aparició d'unes esquerdes preocupants produïdes per la construcció d'un seguit de refugis durant la passada guerra; tanmateix un grup de companys representant l'arxiu històric del Col·legi d'Arquitectes a Tarragona, vàrem lluitar per impedir-ho demostrant que es mereixia una rehabilitació i ser recuperat com a peça important del patrimoni arquitectònic reusenc.

Finalment a la dècada dels noranta, el Departament d'Ensenyament de la Generalitat i seguint el projecte encarregat a l'arquitecte barceloní Felip Casajuana Salvi, el va recuperar i fins i tot ampliar satisfent la demanda escolar del centre de Reus.

El monument al general Prim:

L'any 1892, després d'un polèmic concurs amb dotze participants, Caselles va rebre l'encàrrec del projecte d'un monument al General Prim a Reus, amb la col·laboració de l'escultor barceloní Lluís Puiggener, el qual també realitzaria el monument del Parc de la Ciutadella a Barcelona. L'escultura equestre de bronze es va col·locar el 1893. Caselles va dissenyar el pedestal i la tanca perimetral, podent trobar la seva discreta autoria (poques vegades ho faria) a la banda inferior sud.

Club velocipedista:

L'any 1895 projecta i dirigeix un nou velòdrom per al Club Velocipedista de Reus. Es tractava de disposar un paviment de formigó polit, adaptat directament damunt del terreny modificat prèviament.

La Palma:

Es tracta d'una construcció lineal d'una sola crugia, com a local d'estiu per a la societat La Palma, situada al final de l'actual carrer Ample, amb la façana alineada amb el passeig de Mata i una pista de ball exterior davant l'escenari; els plànols estan signats el 22 de gener de 1903. L'hort era propietat del Sr. Joan Gombellas i Casas. Fa alguns anys l'Ajuntament va rehabilitar les façanes i va condicionar l'àrea escènica coberta. Poc després l'arquitecte municipal Gabriel Bosques va completar l'illa amb un edifici de serveis per a la joventut, amb accés pel carrer de Castellvell.

El Banc d'Espanya:

Es tracta d'un projecte datat el 1902 i signat pel Pau Monguío tot i s'atribueix a Caselles. La seva construcció es va allargar fins 1904, quan tot i tenir feta la bastida per la torre de la cantonada que hauria rematat el conjunt, es va desmuntar i ja no es realitzaria mai. Es va construir al solar on hi havia l'antic teatre Principal. Es tracta d'un edifici singular tant per l'aguda cantonada que ofereix a la plaça de Catalunya, com per l'altura (4 plantes molt altes), com per l'ús a que es destinava: sucursal del Banc d'Espanya a la planta baixa i soterrani, i habitatges pels seus directius i demés treballadors a la resta de plantes.

Malgrat l'època del projecte, Caselles no utilitza un llenguatge modernista com l'emprat a altres cases en aquell principi de segle. En aquest cas utilitza un estil clàssic amb elements barrocs, que ell dominava molt bé per la formació acadèmica rebuda a l'escola d'arquitectura.

La planta s'estructura a partir de tres crugies gairebé iguals, disposant la caixa d'escala centrada i un parell de celoberts a la crugia central; al soterrani hi havia la caixa forta cuirassada a la qual s'hi accedia des d'una escala situada a la cantonada.

L'estructura era feta a base de pilars de fosa en planta baixa per tal de deixar més diàfana l'àrea d'atenció al públic i parets de càrrega de totxo revestit a la resta; la pedra de soldó emprada en bona part de l'ornamentació de les façanes i en especial en el balcó principal, s'ha anat deteriorant molt i va ser objecte de rehabilitació fa alguns anys.

L'Estació Enològica:

L'Estació Enològica és un edifici dels més grans projectats i construïts pel Pere Caselles; se situa al passeig Sunyer, segons un projecte molt complet redactat el 1905 que es pot consultar a l'arxiu municipal. Va ser inaugurat el 1910 si be ja funcionava el 1907; ocupava una illa sencera. L'edifici contenia diferents laboratoris, biblioteca, sala per balances, galeria fotogràfica, un observatori meteorològic, dos grans cellers, sala de degustació i grans aules, essent considerat en aquella època el millor edifici de l'estat destinat a la viticultura i l'enologia.

També gaudia d'un habitatge pel director de l'estació, Claudi Oliveras i Massó, situat en uns dels pisos de l'edifici més alt del conjunt. Els materials emprats (pilars de fosa, jàsseres metàl·liques de perfils reblonats, obra vista, pedra llaurada, ceràmica vidriada,...) i molts detalls, recorden els primers pavellons de l'Institut Pere Mata, els quals havia dirigit al costat del Lluís Domènech i Montaner.

Va ser restaurada l'any 2000 per "l'Escola-Taller Pere Caselles", sota la direcció de l'arquitecta Carme Fernández i gràcies a un conveni amb el Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya.

El Teatre Circ:

La idea de construir un teatre d'estiu ja es va gestar l'any 1900 amb la desaparició dels jardins de l'Euterpe i per això els socis de El Círcol varen impulsar un projecte als horts del convent dels frares carmelites; l'encarreguen al Lluís Domènech i Montaner que llavors estava construint l'Institut Pere Mata i projectant les primeres cases de Reus; el projecte, realment preciós va arribar a ser aprovat pel ajuntament, tanmateix l'incompliment de l'arquitecte en presentar el pressupost i els darrers detalls varen molestar la junta del Círcol, la qual va decidir repescar un projecte de teatre prefabricat ideat pel barceloní Ricard Magdalena i previst per ser instal·lat a Castelló.

Al necessitar alguna adaptació al lloc i un director d'obres, fou anomenat en Pere Caselles, el qual també va projectar la tanca perimetral de fusta i més endavant un grup de lavabos i el conegut quiosc de davant la porta de l'hospital, amb un basament quadrat que mesurava 14 m. cada costat i una altura total de 7 m. i on hi havia una cafeteria amb terrassa mirador.

Les obres es varen iniciar l'any 1901 i els contractistes foren el Manuel Cochs i l'Antoni Montseny, probablement el mateix que l'any 1929 construiria el Palau Nacional de Montjuic.

La decoració del sostre i de la façana va anar a càrrec del reputat pintor local Tomàs Bergadà.

Tenia una capacitat total d'unes 800 persones, que a partir del 1902 ja varen poder gaudir dels carnivals, d'uns jocs florals, concerts, mítings i conferències.

Tanmateix entre 1925 i 1931 s'acusa un decaïment general de l'activitat social que juntament amb un petit incendi i unes patologies que obliguen al mateix Caselles a limitar-ne l'ús, faran que sigui enderrocat l'any 1935 i que finalment l'Ajuntament adquireixi els terrenys al Círcol, subvenint així dèficits del teatre Fortuny i d'altre banda possibilitant que l'arquitecte Sardà projecti just abans de la guerra i edifiqui uns anys després d'acabada, el nou mercat central, reprenent en certa manera l'antic projecte d'en Caselles previst inicialment allí on ara hi ha el carrer del Batan.

L'església de Sant Joan:

El 2011 es va celebrar el centenari de la col·locació de la primera pedra d'aquest nou temple. Per tant el projecte seria redactat potser el 1910 i sembla ser que li va signar l'arquitecte tarragoní Ramon Salas i Ricomà perquè era l'arquitecte diocesà de Tarragona i així a Madrid ho veurien millor els que havien de finançar les obres. Es tractava del projecte de la nova església expiatòria al Sagrat Cor de Jesús, titulada de Sant Joan, a situar a l'antic camí de l'Aleixar, l'actual carrer Prat de la Riba. Suposava el trasllat de la parròquia de Sant Joan Baptista, construïda l'any 1866 en un altre indret, seguint els plànols del llavors tècnic municipal, el mestre d'obres Pere Munné.

Es tracta d'un nou temple en estil neogòtic, molt ben projectat i dibuixat, doncs Caselles tenia molts coneixements del gòtic a través dels llibres de Viollet-le-Duc i els estudis de la carrera d'arquitectura. La planta és de creu llatina amb una alta nau central, dues laterals i un cimbori sense deambulatori. La primera crugia, amb la façana principal, no va arribar a construir-se mai; incloïa un alt campanar de planta octogonal i una capella singular a cada costat del vestíbul d'accés. Els plànols poden contemplar-se a la revista local El Heraldo, de 1926.

Com a novetat constructiva d'interès, cal destacar la utilització de l'anomenat ciment armat encofrat, per a la confecció dels arcs i nervis estructurals; tanmateix tota la plementeria entre arcs i els propis contraforts es van seguir construint a la manera tradicional amb pedra concertada i també amb una ornamentació a base de pedra natural esculpida.

Per diverses raons, la majoria de caire econòmic, la construcció de l'església es va interrompre diverses vegades i anys després de la mort de l'arquitecte, es rematà el suficient com per a poder celebrar-hi el culte. Tanmateix sempre s'ha observat per part dels reusencs, el seu aspecte inacabat. Del seu interior, a banda de les reformes més recents, podrien destacar-se entre d'altres, les pintures de la Magda Folch a la capella de la Verge de Montserrat.

Als anys noranta els companys Rafael Bertran i Pau Pérez, van endegar unes importants obres de reforma a l'absis, afegint un edifici de línies molt contemporànies, amb formigó armat deixat vist, ubicant la capella del Santíssim a la planta baixa i una residència per estudiants a les plantes superiors. Finalment, farà sis o set anys, uns altres tècnics varen disposar uns columbaris a la planta soterrani, ordenant els espais lliures que envolten el temple i dirigint les reformes interiors amb un nou paviment i unes pintures murals que, tot i la seva qualitat, al meu entendre malmeten l'expressivitat constructiva assolida amb l'anterior actuació.

Reformes del Santuari de la Verge de Misericòrdia:

Ens referim al projecte d'una nova façana i un campanar pel Santuari de la verge de Misericòrdia datat el 7 de juny del 1913, per encàrrec de la Junta de l'Administració del temple.

Es tractava de construir un nou pòrtic adossat davant l'entrada principal, amb una volta capaç de suportar una monumental torre rematada per un campanaret. Es va realitzar una col·lecta popular que només va permetre construir el pòrtic amb unes columnes d'estil renaixement i la volta superior. El 1936 amb l'inici de la guerra i la cremada de l'interior del Santuari es varen aturar les obres. Als anys noranta i per tal de rematar d'alguna manera l'actuació iniciada i no deixar la coberta plana, la qual es devia considerar poc adient, l'arquitecte Joan Bassegoda Nonell va rebre l'encàrrec oportú de la Junta i va realitzar una teulada de quatre aigües amb uns pinacles a les cantonades.

El cementiri d'Almoster:

Històricament ja és conegut que l'actual municipi d'Almoster havia tingut una forta dependència administrativa de Reus. Per això no ens ha d'estranyar que a l'Arxiu Comarcal de Reus, es localitzés un lligall amb els plànols del Cementiri d'Almoster, signats pel Pere Caselles i datats l'any 1922. Es tracta d'un petit recinte, gairebé quadrat amb un accés a manera de portalada amb certa decoració i situat carrer Puig d'en Cama. Malgrat la seva saturació, es conserva amb prou bon estat i fa uns anys es varen rehabilitar les seves façanes.

Monument al poeta Bartrina:

Caselles va rebre l'encàrrec municipal d'un projecte pel monument al poeta Joaquim M. Bartrina i d'Aixemús a la plaça de Catalunya; pel bust de bronze va comptar amb la col·laboració del conegut escultor local Ramir Rocamora i pel basament i ornamentació, amb la del picapedrer Pau Bartolí, malgrat respondre a un projecte datat en anys anteriors, no es va inaugurar fins el 16 d'octubre de 1927.

Alguns projectes per a l'administració, no construïts:

1911.-El nou mercat central:

Projecte complet per un nou mercat d'abastaments situat al carrer de Batán, prop del carrer de Santa Clara, modificant el traçat dels carrers que ara coneixem. La data del projecte és el 31 d'octubre de 1911 i a més de la premsa catalana i espanyola, també se'n va fer ressò una revista especialitzada com era "El Cemento y Materiales de Construcción" en el seus núm. 24 i 25 corresponents als mesos de febrer i març de 1912, si bé la publicació definitiva i la més completa va ser la del nº4 de "La Construcción Moderna" no editada fins l'abril de 1916. El va redactar en tant que arquitecte municipal, essent President de Foment en Joaquim Navàs i alcalde de Reus el Sr. Briansó.

A la memòria, Caselles fa un erudit repàs a l'evolució històrica de la plaça o de l'àgora grega o el for romà, fins la seva època, justificant així l'emplaçament del nou mercat. També fa una anàlisi històrica molt interessant dels mercats de Reus, valorant el seguit de dificultats en trobar un lloc adient.

La proposta contempla una construcció rectangular amb una superfície d'uns 2.750 m². amb una sola planta baixa constituïda per tres naus de diferent altura i un soterrani, prou ventilat, si atenem el desnivell dels carrers que l'envoltarien. L'amplada de la nau central era de 16 m. amb una altura fins el carener de 18m.; la de les naus laterals era de 7m. de llum i uns 11 m. d'altura. Aquestes dades donen prou idea de l'envergadura del projecte i de què, en cas de construir-se hauria estat prou comparable al mercat modernista fet a Tarragona per en Josep M. Pujol de Barberà.

Resulta interessant seguir els càlculs efectuats pel dimensionat dels murs (fórmules de Rondelet) dels pilars de fosa (fórmula de Hodgkinson) i de les jàsseres i biguetes d'acer (fórmula de Planat i Marvà). El pressupost estimatiu era d'unes 350.000 pessetes de 1911.

Desconec els motius diversos que varen impedir la construcció del nou mercat; tanmateix la ciutat va poder anar passant fins que el nou arquitecte municipal, el Sr. Antoni Sardà, va projectar el nou mercat central, ja als anys trenta, si bé la guerra del 1936-39 va impedir la seva construcció i inauguració fins la mitat dels anys 40. El lloc escollit seria el mateix solar que ocupava el Teatre Circ, construït el 1901 i enderrocat el 1935 per haver quedat abandonat.

1925.- Avantprojecte de reforma de les Cases Consistorials

Els seus plànols es poden observar, entre d'altres llocs, a les pàgines del "Dietario Reusense Contemporáneo" de 1926. Diverses àrees del Palau Municipal es trobaven en molt mal estat; de fet es va declarar ruïnós l'any 1923 i per això es va redactar un avantprojecte molt ben definit, el qual només va ser seguit en algunes parts, doncs aviat s'aturarien les obres per motius econòmics i les crítiques fortes al sistema d'adjudicació a l'empresari Pau Bartolí.

Una vegada jubilat en Caselles, l'arquitecte A. Sardà reprendria el fil amb el seu projecte de 1932 el qual tenia uns plantejaments molt més ambiciosos al fer comprar més cases veïnes per fer més gran el solar. Les obres varen durar molts anys i realment no es van acabar fins el 1952 al rematar el campanaret de la cantonada. Bàsicament la diferència entre els dos projectes es trobava en la situació i magnitud del saló de sessions i en la composició i proporcions de les diferents façanes.

1927.- Edifici per a Correos i Telégrafos:

Avantprojecte pel nou edifici de Correos i Telégrafos a situar a la cantonada entre la raseta de Selva i el carrer del Dr. Robert. Es tracta d'un treball molt complet datat el mes de gener de 1927, quins plànols originals conserva l'arxiu històric del Col·legi d'Arquitectes a Tarragona.

En ell s'hi poden apreciar influències centro-europees com la creació d'un gran pati central a tota altura, cobert per vidrieres, al voltant del qual s'organitzen les dependències.

Tanmateix aquest projecte no prosperaria i no seria fins després de la guerra amb la urbanització de l'anomenada Plaça dels Màrtirs, avui de La Llibertat, segons disseny de l'arquitecte Sardà, quan es construiria el definitiu edifici de correus, seguint un projecte molt més contingut i que probablement ja va ser redactat per un funcionari de Madrid.

Escola de Comerç: Recentment he descobert els plànols dels anys vint per una escola de comerç a ubicar a una cantonada de la plaça de les Oques, segons una publicació de la Cambra de Comerç. La planta i les façanes són d'un estil molt clàssic, amb una acusada simetria, molt pròpia de la formació rebuda pel Caselles i d'aquella època.

Nous grups escolars:

Poc abans de la seva jubilació, Caselles va projectar al menys altres dos grups escolars. Un d'ells havia d'anar al carrer Ample, allí on s'eixampla. L'altra era per un lloc indeterminat, per tal de donar sortida a l'augment de població en edat escolar. Tanmateix no es van arribar a construir. Possiblement aquesta mancança de places s'haurien eixugat amb el projecte que hem descobert a l'arxiu municipal, datat el 1936 i signat pel reconegut arquitecte Josep Torres Clavé (1906-1939) mort al front, per encàrrec de la Generalitat republicana. Malauradament la guerra civil va impedir poder comptar amb una bona obra racionalista i d'autor a les nostres contrades.

El disseny urbà i l'urbanisme:

Reus, al tombant del segle XIX-XX tenia uns 27.000 habitants, els mateixos gairebé que quan s'inicià el s.XIX i uns mil més que la veïna Tarragona. Per tant realment res no justificava la conveniència en projectar grans eixamples urbanístics; tanmateix Caselles regularment ja sigui per desig propi o pel acompliment de Reials Decrets de l'Estat del s.XIX, va dibuixant uns alçaments de l'estat de la ciutat, els quals, a manca de fotoplans, ens permeten avui copsar amb precisió l'evolució de la ciutat.

A tall de mostra i a banda d'un plànol de Reus alçat el 1893, em permeto analitzar-ne tres molt significatius:

1.- Plànol de la ciutat de Reus a escala 1:7.200, publicat a la Geografia General de Catalunya, revisat per en Caselles, que correspon a una data aproximada entre 1900 i 1905, retolat en català i en el qual destaquen curiositats com el plantejament d'un nou carrer que arrencaria del centre de la nova estació dels directes, fins arribar al Passeig de Mata i que no s'obriria mai; o l'aparició de la gran esplanada que ocupava el Teatre Circ, davant l'Hospital de Sant Joan i la constatació de la presència de la fàbrica de gas sota la Riera del Molinet.

2.- “Plano General de la Ciudad de Reus”, alçat per en Pere Caselles, com arquitecte municipal, el 9 d'octubre de 1917. Ja s'aprecien tots els passejos de ponent, l'estació del nord, la plaça dels quaters o el barri de l'illa, a llevant de la Riera de Miró. A banda de l'original guardat a l'Ajuntament, està publicat dins el programa “Reus: Festes i Fires” de 1919.

3.- Plano de la Ciudad de Reus: aprox. 1927-28

Publicat a “La Unión”, revista de la Unión Patriótica de Primo de Rivera a Reus, l'abril de 1928. S'hi pot apreciar la situació de la nova presó, el traçat de la Urbanització Quintana a la carretera de Montblanc, els parcs de la zona del Reus Esportiu i l'eixample urbà junt al passeig Sunyer, el conegut com “barri dels poetes” pels noms donats als seus carrers o barri d'en Benet, potser pel propietari inicial dels terrenys. O la prolongació del traçat del carrilet de Salou fins l'estació del carrer del Palo Santo.

Durant els prop de quaranta anys en els què Caselles va exercir d'arquitecte municipal, a banda d'edificis públics més o menys rellevants, va tenir ocasió de projectar i realitzar diverses obres d'urbanització per a donar suport a nous eixamples o suplir dèficits acumulats.

L'any 1909 signa el projecte d'urbanització del carrer Castelar, corresponent a la part superior del carrer Ample, fins arribar al Passeig de Mata.

Entre el final de la primera dècada del s.XX i durant tota la Dictadura de Primo de Rivera, en Caselles va projectar petits eixamples capaços de donar cabuda al creixement vegetatiu que la ciutat experimentava (pensem que encara no es produïen els fenòmens immigratoris propis dels anys cinquanta). Cal destacar sobre tot el traçat de la nova urbanització dels Xalets Quintana, més enllà de l'Ermita del Roser, amb una peculiar planta estrellada partint d'una plaça central, on podem trobar encara algunes habitatges signats per ell, ja jubilat de l'Ajuntament.

Probablement també s'encarregaria de la urbanització dels carrers traçats segons projecte de l'arquitecte Josep Simó Bofarull, per a les noves instal·lacions del Reus Esportiu, autoritzant la parcel·lació que li permetria també construir diversos habitatges unifamiliars als primers anys trenta.

D'una època similar, ja ens hem referit al traçat d'un nou barri (d'en Benet, segons alguns documents) entre el Camí de l'Aleixar i el ferrocarril a Mora, quins carrers tenen noms de poetes (Zorrilla, Verdager, Campoamor, Núñez de Arce,...) i formen una quadrícula recolzada a llevant per la banda superior del passeig Sunyer. Aquí serà on també projectarà diferents habitatges unifamiliars de baix cost, entre el 1930 i 1936, alguns dels quals encara es conserven.

Tanmateix l'enfocament urbanístic més ambiciós no el trobarem fins la incorporació al càrrec l'any 1929, recent titulat, de l'arquitecte municipal Antoni Sardà Moltó, el qual en un avenç datat el 1934 i sembla ser que per iniciativa dels regidors d'esquerra republicana, planteja els nous eixos del creixement a llarg termini pel Reus del segle XX; molts d'ells malauradament s'han realitzat fil per randa, sense posar-los en crisi; altres es varen quedar pel llarg camí.

Selecció d'algunes obres de promoció privada:

Dins la curta selecció dels encàrrecs privats que he preparat, cal diferenciar els que va poder signar al no ser incompatible per fer-ho (1889-1891 i 1930-1936) i els que, en la majoria de

casos, se suposa que va signar els seus projectes, el seu amic i company de carrera Pau Monguió i Segura. Val a dir que ens consta que ell va fer el mateix per ell, quan aquest va ser arquitecte municipal de les ciutats de Teruel, Tortosa i Tarragona.

Per sort, és tant el número de projectes construïts i menys el de no construïts, que tot seguit només donarem compta d'un recull representatiu però no exhaustiu d'aquests encàrrecs privats:

Casa Tarrats al carrer de Sant Joan 11, cantonada carrer dels Recs:

Es tracta d'un encàrrec del 1891 fet pel seu oncle, en Joan Tarrats i Homdedeu, just al acabar la carrera; la casa se situa a la cantonada del carrer de Sant Joan amb el carrer dels recs i destaca el gran escut de la cantonada amb la T de Tarrats. La façana presenta molts elements neo-gòtics. A l'interior del vestíbul de l'escala hom poden llegir els noms de l'autor i els seus industrial col·laboradors.

Casa al carrer Gaudi 4:

Plànol de la façana datat el 1890; s'havien de construir dues cases simètriques però finalment només se'n va fer una sola, presentant un bon estat de conservació.

Casa Mon (Farmàcia Punyed) al carrer Llovera 47-49:

Casa entre mitgeres de planta baixa i tres plantes amb façanes a dos carrers, segons projecte signat pel Pau Monguió el desembre de 1900. Façana on domina l'obra vista, amb una composició simètrica amb tres eixos d'obertures, d'estil encara neogòtic apreciable sobretot a les baranes de pedra dels balcons i en el coronament; a destacar els relleus dels brancals i arcs rebaixats de les portalades i els caps humans esculpits en pedra.

Casa al carrer Llovera 1 (Plaça de Prim) pel Sr. Hermenegildo Mariné.

Correspon a una casa bastant estreta quin projecte està datat el 30-XII-1891, a càrrec d'en Caselles i del mestre d'obres J. Subietas. L'any 1930 s'hi va afegir una tribuna amb molta ornamentació en pedra, i dues plantes damunt, segons plànols signats pel Caselles. S'ha rehabilitat la façana durant 2015.

Cal Massó, licorera, al carrer Pròsper de Bofarull.

Antiga licorera del Sr. Massó, construïda pel Caselles al tombant de segle i que entre 2005 i 2010 i per encàrrec municipal es va convertir en un centre d'art, segons projecte del David Tapias i la Nuria Salvadó. Destaquen els seus pilars i arcs de mig punt de fàbrica de totxo vist, les voltes de maó atirantades i les façanes de fàbrica de pedra concertada.

Casa Querol, al carrer Llovera 17

Es tracta d'una caseta molt estreta projectada el març de 1901 segons plànols signats ja pel Pau Monguió i situada al costat mateix del Palau Bofarull; inclou tot el repertori modernista propi d'en Caselles (obra vista, pedra esculpida, ferro forjat...).

Casa Carpa, al carrer Monterols:

Projecte signat pel Pau Monguió, datat el 1903 i encarregat pel Sr. Joan Carpa i Calbó. Casa

estreta de varies plantes amb pilars de fosa a la planta baixa i una rica ornamentació en pedra i esgrafiats. Va ser restaurada pel arquitecte Matarranz i l'empresa RECOP fa pocs anys.

Casa Anguera al raval de San Pere 43:

Reforma d'una casa de mitjans del s.XIX. segons encàrrec del Sr. Josep Anguera Cubells i projecte signat pel Pau Monguió el 1905. Destaca el seu ràfec i la profusió d'ornamentació floral de força interès, juntament amb els elements de pedra esculpida.

Edifici industrial al carrer de Sant Serapi 2 pel Vapor Nou:

Es tracta d'un projecte signat també pel Pau Monguió el 1907, per tal d'ubicar-hi les noves turbines de vapor pels telers del Vapor Vell o la Industrial Algodonera. Consisteix en una nau amb coberta de dues aigües, amb encavallades metàl·liques, façanes de totxo vist i elements de pedra esculpida, amb un tester obert al pati d'accés. Actualment és propietat del Col·legi d'Arquitectes que en va endegar una profunda remodelació per recuperar l'espai interior, donant-li nous usos tot recuperant les façanes.

Casa Tomàs Jordi al carrer Llovera 19-21:

Projecte signat pel Pau Monguió, datat a finals de 1909. Importants esgrafiats de façana combinats amb brancals i llindes de pedra esculpida on destaquen uns delicats caps femenins amb pentinats de l'època modernista. En aquesta casa hi havia nascut la que seria santa Rosa Molas, segons constaten dues plaques de la façana. Restaurada fa uns anys i amb placa identificativa, pròpia de la Ruta Modernista a la voravia.

Casa Sagarra, al carrer de Sant Joan:

Encàrrec del Sr. Jaume Segarra Constantí, signat pel Pau Monguió i datat el 1908. A destacar la seva façana amb esgrafiats de tons verdosos, gran ornamentació floral i d'animals fantàstics, amb clares línies modernistes o d'art nouveau.

Casa Grau al carrer de Sant Joan:

Preciosa façana simètrica, segons projecte signat pel Monguió i datat el 1910, amb clares influències de l'art nouveau belga, seguint indicacions del seu propietari, en Miquel Grau Cabré, procedent de Riudecols, vinculat a la noblesa i admirador d'aquell moviment belga, on havia residit. Inclou unes llindes i brancals de pedra esculpida de gran vàlua. Mobles i fusteries interiors, obra del gran ebenista reusenc Oliva.

Casa Piñol a la plaça del Mercadal 17, cantonada amb carrer Galanes:

Es tracta d'un projecte de reformes de l'època modernista, segons plànols del 1910 signats com molts, pel Pau Monguió. Destaca a més de la composició simètrica, el revestiment d'estuc, les baranes de ferro forjat i el remat superior de la façana, molt característic d'en Caselles.

Casa Ramon Vendrell, al carrer Ample 44-46:

Projecte també signat pel Pau Monguió l'any 1912, que destaca per la seva rica ornamentació amb motius vegetals i figures humanes representant motius mitològics. Va ser ben restaurada ja fa alguns anys.

Casa Vilella al Raval de Santa Anna 10:

Tot i que els plànols estan signats pel arquitecte tarragoní J.M. Pujol de Barberà l'abril de 1925, podria també tractar-se d'un projecte de reforma d'en Caselles doncs l'encàrrec procedia del Sr. Ramón Vilella, un important industrial reusenc que ja havia fet altres encàrrecs importants al Pere Caselles, com el seu mas prop de Misericòrdia i els magatzems del carrer de Sant Salvadó. Es tracta d'un casal de grans dimensions amb una important tribuna; està ocupat tot ell per uns coneguts magatzems comercials d'ençà molts anys. Amb l'obertura o eixamplament de l'antic carreró de Misericòrdia, ara carrer Salvador Espriu, l'immoble ha guanyat perspectiva i fa pocs anys va ser restaurada la seva façana.

Casa Oliveres al carrer de Vallroquetes:

Projecte signat pel Pau Monguió, datat el 1918, per encàrrec al Pere Caselles d'en Joaquim Oliveres Domènech; es tracta d'un edifici cantoner, amb pati central obert a façana i d'ús bàsicament industrial. Façanes d'obra vista amb valuosos elements de pedra tallada. L'any 2014 els Srs.Tapias-Borràs, els nous propietaris, la varen fer rehabilitar encertadament, destinant-la al Museu del Vermut i a restaurant.

Casa Hipòlit Monseny:

Els plànols estan datats el setembre de 1935 i està situada a la cantonada del carrer ample i el carrer Colom. El canvi radical en el llenguatge i el fet que en altres obres contemporànies mantingui l'estil eclèctic que clarament l'identifica, fa pensar que aquesta vegada, sigui en Caselles, ja jubilat de l'Ajuntament, el que signi per qui ja estava actuant d'arquitecte municipal des del 1929, l'Antoni Sardà i Moltó. Es tracta d'una obra en què s'utilitza un llenguatge racionalista local i que trobarem en altres cases de Reus a partir d'aquesta data i les quals realment ja estan projectades pel Antoni Sardà Moltó, mort el 1978 o pel Joan Llevat Casanovas, mort d'accident el 1936.

Per motius de temps, pel camí hem deixat altres cases tan o més importants que les comentades com la casa Munné al raval de Jesús cantonada carrer de Jesús, la casa Gebellí o la del Sr. Iglesias, en aquest mateix carrer, la casa Homdedeu i la Fargas, al raval de Sant Pere i tantes altres.

Els diferents projectes de Masos al voltant de Reus:

És prou coneguda la tradició local, iniciada ja en el segle XIX, segons la qual la burgesia es feia construir una masia, generalment d'estiueig, a la seva finca, generalment dins el propi terme de Reus i a poca estona amb tartana del nucli urbà. Caselles rebé encàrrecs prou significatius de les millors famílies reusenques, bàsicament entre el 1900 i el 1925, l'època de la seva maduresa professional. Sembla ser que no s'exigia la presentació de plànols i per això no s'han localitzat als arxius municipals de Foment. Segons testimonis dels seus familiars i a manca de la seva constatació en arxius dels seus propietaris, cal atribuir-li entre d'altres, aquests significatius projectes de masos o d'habitatges unifamiliars aïllats, en finques d'una certa extensió.

En la majoria d'aquestes obres és fàcil reconèixer certs trets tipològics comuns, com són la presència d'una torre-mirador amb coberta a quatre vessants i amb teules vidriades, ocupant alguna cantonada; un mínim de dues o tres plantes d'altura i la presència de frontons a les façanes com a suport de rica ornamentació. En quant a l'ús dels materials també coincideix amb l'aplicació d'estucats de diverses tonalitats càlides, la ceràmica vidriada a les teulades, els basaments de pedra llaurada o les baranes de ferro forjat.

Les tanques de les finques també són prou identificatives pel seu disseny, tant en el medi urbà (diverses escoles reculades de la façana del carrer), com en el medi rural. Bàsicament es construïen amb obra vista, la qual també utilitza com ornamentació, o amb carreus de pedra concertats. Això es completava amb detalls de pedra de soldó amb escuts esculpits i amb reixes de ferro forjat, com les que es poden veure tancant algunes finques al llarg del passeig de la Boca de la Mina o de Briansó.

Mas Vilella prop del santuari de Misericòrdia al costat de les noves instal·lacions dels Pares de la Sagrada Família, construït segons un projecte datat l'any 1900. Inclou un preciós pavelló de bany annex, pendent encara de restaurar, amb revestiments de ceràmica blanca i blava i llurnes de llum al sostre.

Mas Vilanova al passeig de Misericòrdia, segons testimoni de la Sra. Ornosa (neta de l'arquitecte). Restaurat pel arquitecte Josep Canela el 2009-10, resta pendent de confirmar la seva autoria.

Villa Maria (de la família Vilella), l'antiga seu de l'escola Montsant, enderrocada l'any 1977, situada al camí de l'Aleixar, a uns 100m. del passeig Sunyer.

Mas Fontana al cantó de la Riera Miró i l'Avinguda Sant Jordi, molt probable que també sigui d'en Caselles. Es va enderrocar també als anys 70' per fer-hi uns blocs nous.

Mas Navàs, al Passeig Briansó, prop de la font del Lleó.

Mas Gasull al passeig Briansó, ja passat el barranc.

Mas, actualment del Dr. J. Gomis Blanc, al passeig Briansó, darrera l'escola Mowgli (restaurat l'any 1996).

Mas Cuadrada a la carretera d'Alcolea, just després de les indústries JUBUS.

Xalet de Cal Espinós, al començament de la carretera de Castellvell, després d'on hi havia el forn del Llevat, del qual n'ha quedat la seva alta fumera, dins uns jardins públics.

Mas dels Querol: a la carretera de Castellvell, poc després de cal Espinós.

Xalet del Sr. Gallissà, al Camí de Tarragona, fent cantonada amb l'Avinguda de Marià Fortuny (segons es constata en el llibre sobre el noucentisme amb textos de l'historiador Jordi March).

Moltes gràcies a tots !

Recull d'agraïments en les diferents conferències:

A la conferència pronunciada l'any 2000, ja vaig expressar el meu agraïment entre d'altres al Sr. Xavier Filella, aleshores regidor de cultura de l'Ajuntament de Reus, qui va endegar i impulsar el primer seminari sobre el modernisme reusenc i també a l'amic Pere Anguera Nolla, Doctor en Història i Acadèmic, per les dades facilitades i l'interès en la publicació del treball; al Sr. Xavier Amorós, escriptor i ex-senador, per l'aportació de dades històriques; als germans

Ornosa Caselles i als seus familiars directes pels seus testimonis i pel préstec de records personals; a l'Arxiu Històric de la Demarcació a Tarragona del Col·legi d'Arquitectes i en concret al que llavors era el seu cap, l'arquitecte reusenc Josep Canela; a la Rosa Molas, llavors bibliotecària del Centre de Lectura, a l'Arxiu Municipal d'Urbanisme i a l'Arxiu Històric Comarcal de Reus (Sr. Ezequiel Gort i Sr. Sabí Peris) i al secretari de la Comunitat de Regants del Pantà de Riudecanyes per les dades facilitades.

Pel que fa a la conferència del 2011 a l'església de Sant Joan vaig agrair la confiança de mossèn Gil i a les del 2016 i 2017 celebrades al Centre de Lectura, vaig expressar el meu agraïment, a la secció d'història del Centre de Lectura i en concret al Dr. Josep Fàbregas per confiar-me aquella exposició sobre en Pere Caselles. Vaig recordar també en especial al Dr. Pere Anguera i novament als familiars del Pere Caselles i Tarrats, molts dels quals eren presents a la sala. També a la doctora Elena de Ortueta Hilberath, per la seva tesi doctoral del 2004 "Arquitectura y transformación urbana de Tarragona (1834-1900)", al J.M. Buqueras Bach, actualment President de la Fundació Trencadís, que des de fa anys ve fent difusió del modernisme arquitectònic a les nostres comarques, a l'Ezequiel Gort i els arxivers de l'arxiu municipal i comarcal, al Jaume Massó del Museu, al Dr. Francesc Gras i Salas que va conèixer al Sr. Caselles, a la Sra. Maria Teresa Pitarch o l'Enric Suárez Soler, ja traspassat, per les seves publicacions relacionades amb el patrimoni arquitectònic reusenc. També a l'arxiu històric del Col·legi d'Arquitectes, impulsat des dels anys setanta pel Antoni Pujol Niubó amb l'ajut de la Montse Masdefiol i seguit pel Jordi Sardà, Jaume Costa, J.M. Ferran, Jordi Bergadà, Josep Canela, etc.. fins l'arxivera Neus Reverté, des de fa molts anys.

També vaig aprofitar llavors per retre homenatge a tots els que fan recerca, potser d'una manera més humil o anònima com la d'en Pere Martorell Jareño que ja ens va deixar, l'Antoni Zaragoza Mercadé, en Josep Risueño, o en Domènec Solé, entre d'altres, que com vaig dir llavors, potser mai seran invitats a pujar a aquesta tribuna però que amb moltes hores de dedicació, sense ànim de lucre i amb unes publicacions potser més populars, hauran contribuït igualment al coneixement de molts aspectes històrics de Reus; de pas vaig animar als joves estudiants, des de l'ESO al BAT i després a la Universitat, per tal que vagin indagant aspectes històrics locals o nacionals, ajudant a conformar la identitat del nostre poble.

En aquesta ocasió i amb motiu de l'Any Caselles vull agrair també a l'actual alcalde Carles Pellicer, la confiança al nomenar-me el seu comissari, així com també el suport rebut de la Carme Cano del gabinet de l'Alcaldia, de l'empresa de comunicació OVNI, de l'actual directora de l'arxiu municipal Elisenda Cristià, d'en Sabí Peris del Comarcal i del Pere Alegre i la Charo Moya de l'Institut Baix Camp que han fet descobertes inèdites de la seva biografia en els seus arxius.

Bibliografia:

Article del Sr. J. Olesti Trilles al Setmanari Reus nº 1.516 de 2-V-1981

Diccionari Biogràfic de Reusencs (tom I) de Josep Olesti Trilles, editat pel Ajuntament de Reus el 1991.

Diccionario "Rafols" de Artistas de Catalunya, Baleares y Valencia

Ramón Amigó Anglès: materials per a l'estudi dels noms de lloc i de persona i renoms del terme de Reus (vegí's: carrer de l'arquitecte Caselles i El mas de Caselles)

Pere Anguera: Reus Panorama 1974 (editat per Salvador Batlle Campí)

Pere Anguera: "El Círcol" 125 anys d'una societat (editat per la societat "El Círcol" el 1977).

Pere Anguera: Urbanisme i Arquitectura de Reus (editat per la Caixa de Pensions el 1988)

Arquitectura de Reus, volum I: Tomb de Ravals de Josep M. Buqueras Bach, 1985

67 façanes modernistes de Reus; Escola-taller Mas Carandell. Edicions el Mèdol 1995

Josep M. Olivé Sugrañes: Reus i el gas (1885-1985) editat el 1993 per GAS NATURAL

Article de la Tate Cabré al Diario de Tarragona del 3-XI-1997 ("vivre en Tarragona"), La ruta modernista num.20

Anton Pàmies Martorell: Plànol Guia d'Arquitectura de Reus (1976),

(editada amb motiu del Congrés de Cultura Catalana)

Anton Pàmies Martorell: Article sobre el racionalisme arquitectònic local (Revista Jano-1977)

Reus Ciutat Modernista: Guia de la Ruta del Modernisme, editat pel Patronat Municipal de Turisme i Comerç.

Catàleg de l'Exposició Reus 1900 segona ciutat de Catalunya, organitzada per la Fundació La Caixa i l'Ajuntament de Reus el 1998. Inclou un important article sobre el modernisme local a càrrec de l'arquitecte reusenc Jordi Fortuny.

Oriol Bohigas Guardiola: Reseña y Catálogo de la Arquitectura Modernista; 2 volums (Editorial Lumen-1968)

Antoni González Moreno-Navarro i Raquel Lacuesta: Revisió i ampliació del llibre anterior, editat el 1983.

Reus, 13 de març de 2018

Anton Pàmies Martorell, arquitecte